

УДК 378: 37.03

ББК 74.580.055

Андрій Шанковський, Ігор Випасняк,

Тетяна Завгородня

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Інтеграція України до європейської спільноти, орієнтація на загальноєвропейські рекомендації щодо підготовки фахівців напряму “фізична культура”, передбачають модернізацію професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури. Стаття присвячена аналізу професійної діяльності фахівців сфери фізичної культури та проблемам вдосконалення професійної майстерності.

Ключові слова: фізична культура, освіта, проблема, підготовка, професійна підготовка майбутніх фахівців фізичної культури.

Интеграция Украины к европейскому сообществу, ориентация на общеевропейские рекомендации к подготовке специалистов специальностей направления “физическая культура”, предусматривают модернизацию профессиональной подготовки будущих специалистов физической культуры. Данная статья посвящена анализу профессиональной деятельности специалистов сферы физической культуры и проблемам совершенствования профессионального мастерства.

Ключевые слова: физическая культура, образование, проблема, подготовка, профессиональная подготовка будущих специалистов физической культуры.

Integration of Ukraine to European community, orientation on European recommendations to preparations of specialists of specialities of direction “physical culture”, foresee modernizations of professional preparation of future specialists of physical culture. The given article is devoted to the analysis of professional activity of specialists of sphere of physical culture and problems of perfection of professional trade.

Key words: physical culture, education, problem, preparation, professional preparation of future specialists of physical culture.

Постановка проблеми та аналіз результатів останніх досліджень. В останні роки сфера фізичного виховання стала помітно відставати від інших освітніх напрямів. Комп'ютеризація, освоєння інформаційних технологій, оволодіння природничо-науковими та гуманітарними знаннями залишають мало часу дітям, молодим і дорослим людям для фізичного виховання. Соціально-економічні перетворення в нашому суспільстві, з одного боку, зумовлені роллю вищої школи, що забезпечує підготовку кваліфікованих кадрів, з іншого – виявили ряд соціальних проблем, однією з яких стало безробіття, у тому числі і серед фахівців з вищою освітою [6; 12].

На сучасному етапі становлення та розвитку системи фізичної культури особливо актуальною є проблема освіти фахівців фізичної культури.

Незалежність України, відродження української нації спонукали до нового бачення професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури, спрямування її на потреби людини й держави у професійних, всебічно розвинених спеціалістах. Соціальне й педагогічне значення порушеної проблеми полягає в підготовці висококваліфікованих фахівців, які у своїй майбутній професійній діяльності будуть здатні поєднувати глибокі фундаментальні теоретичні знання і практичну підготовку, володіти гуманістичними та моральними якостями, відповідально й творчо ставитись до справи, яку вони виконують [4; 5].

Проведений аналіз свідчить, що концептуальні засади професійної підготовки майбутніх фахівців ґрунтовно досліджували вітчизняні вчені – Р.С.Гуревич, А.О.Лігоцький, Л.О.Хомич. Значний вклад у розробку теоретичних і методологічних

основ фізичної підготовки майбутніх учителів фізичної культури зробили: Г.О.Балл, І.Д.Бех, С.І.Подмазін, В.В.Рибалка. Зокрема, над професійною підготовкою майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту працювали такі вчені, як: В.М.Платонов, Б.М.Шиян, Ю.М.Шкретій, Г.М.Арзютов, О.М.Вацеба, Е.С.Вільчковський, М.С.Герцик, О.Ц.Демінський, В.І.Завацький та ін.

Мета роботи – проаналізувати систему освіти майбутніх фахівців у галузі фізичної культури і спорту.

Методи дослідження: аналіз наукової літератури, спостереження, синтез.

Результати дослідження. У літературних джерелах під освітою розуміється процес і результат опанування системи наукових знань та пізнавальних умінь і навичок, формування світогляду й інших якостей особистості. Під “підготовкою” розуміють “запас знань, досвіду, здобутих у процесі навчання, практичної діяльності”. Під навчанням – цілеспрямований процес взаємодії того, хто навчає (викладача, вчителя), та того, хто вчиться. У цьому процесі здійснюється освіта людини. Якщо освіта взагалі – процес і результат оволодіння системою наукових знань, то професійна освіта є процесом і результатом оволодіння специфічними знаннями, вміннями та навичками, необхідними для опанування певної професії (у нашому дослідженні – фахівець фізичної культури) та кваліфікації. Професійна освіта є цілеспрямованим процесом навчання та виховання в інтересах особистості, держави, суспільства, який супроводжується констатацією відповідності майбутнього спеціаліста певним державним освітнім рівням [6; 9].

В Україні система кадрового забезпечення майбутніх фахівців фізичної культури здійснюється шляхом підготовки спеціалістів через спеціалізовані вищі навчальні заклади, що належать до Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, серед яких: Національний університет фізичного виховання і спорту України, Львівський державний університет фізичної культури, Харківська державна академія фізичної культури, Донецький державний інститут здоров'я, фізичного виховання і спорту, Дніпропетровський державний інститут фізичної культури і спорту. Існують також факультети фізичного виховання по всій країні, їх близько п'ятдесяти.

У цих навчальних закладах готують молодших спеціалістів, бакалаврів, спеціалістів та магістрів. Підготовкою молодших спеціалістів (і бакалаврів за наявності ліцензії міністерства) мають право займатись Івано-Франківський та Дніпродзержинський коледжі фізичного виховання. Також є училища олімпійського резерву, у яких займаються освітою молодших спеціалістів.

Освіта спеціалістів ведеться у таких напрямках:

- фізична культура;
- спорт;
- здоров'я людини.

Виділяють такі спеціальності:

- фізичне виховання;
- олімпійський і професійний спорт;
- здоров'я людини [2; 8].

Щодо процесу підготовки студентів факультету фізичного виховання, на думку Л.В.Безкоровайної [3], актуальними є вимоги, адекватні умовам професійного становлення особистості спеціаліста в сучасному світі, що здатний не тільки до змін характеру функціонування сфери фізичного виховання і спорту в спортивних установах, але й значною мірою реформування методів управління, використання ефективних механізмів сучасного менеджменту й професійного аналізу. Очевидною є тенденція формування особистості ділового, заповзятливого фахівця із сучасним мисленням, управлін-

ською культурою, високим відчуттям відповідальності за результати професійної діяльності. На думку вчених, компетенція майбутнього фахівця фізичного виховання і спорту включає освоєння чотирьох типів досвіду:

- досвіду пізнавальної діяльності. Фіксованою формою її результатів є знання;
- досвіду здійснення відомих способів професійної діяльності у своїй майбутній галузі і суміжних областях (досвіду рішення модельних типових завдань) – у формі вміння діяти за зразком;
- досвіду творчої діяльності – у формі вміння ухвалювати ефективні рішення в проблемних ситуаціях;
- досвіду здійснення емоційно-ціннісних відносин – у формі особистісних відносин між людьми [1].

Основу високого та достатнього рівня професійної підготовки фахівців фізичної культури складають фундаментальні знання в галузі загальної вікової і соціальної психології та педагогіки; знання особливостей і методів навчання, корекційної та реабілітаційної роботи в різних соціумах; спеціальні професійні знання, уміння організувати процес навчання, спілкування з людьми, виявляти особистісні, міжособистісні труднощі й конфлікти, організовувати та проводити масові й колективні заходи різної спрямованості тощо [3; 7; 9].

Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичної культури, за словами Л.П.Сущенко, розглядається як процес, який відображає науково й методично обґрунтовані заходи вищих навчальних закладів, спрямованих на формування протягом терміну навчання рівня професійної компетентності особистості, достатнього для організації фізичного виховання різних верств населення регіону й успішної праці в усіх ланках спортивного руху з урахуванням сучасних вимог ринку праці [12].

Стартовою позицією аналізу моделі фахівця з фізичного виховання, як і фахівця будь-якої іншої галузі, зазвичай виступає його особистісна характеристика. Зважаючи на те, що фахівець у галузі фізкультури і спорту працює у сфері “людина – людина”, професійно значущими для нього дослідники відзначають такі особистісні якості:

1) морально-гуманістичні якості, які виражають специфіку цього виду діяльності й відображають утвердження словом і працею пріоритету цінності людського життя, найвищих духовних цінностей, моральних норм поведінки й стосунків (любов до людей, гуманність, доброта, доброзичливість, чуйність, терплячість, відповідальність, почуття власної гідності та ін.);

2) психологічні характеристики, які є складовою фахової діяльності фахівця фізичної культури (високий рівень протікання психічних процесів, стійкі психічні стани, високий рівень емоційних і вольових характеристик);

3) психоаналітичні якості, орієнтовані на професійне самовдосконалення фахівця (самоконтроль, самокритичність, самооцінка, а також стресостійкі якості – фізична тренуваність, самонавіюваність);

4) психолого-педагогічні якості, спрямовані на встановлення партнерських взаємовідносин, – комунікабельність (здатність швидко встановлювати контакт), емпатійність, візуальність (зовнішня привабливість), красномовство (вміння навіювати й переконувати), перцептивність (сприймання людини людиною), тактовність та ін.;

5) сформованість ціннісно-мотиваційної сфери – визнання фахівцем цінностей професійної діяльності, їх трансформація у внутрішні переконання, ставлення до об’єктів професійної діяльності, до самого себе, представників професійного співтовариства; високий рівень професійної мотивації – особистий інтерес до фізичної культури, ціле-

спрямованість, послідовність, адекватність особистої поведінки і вчинків ідеалам професійної діяльності [11].

Відомо, що основною фігурою всієї системи освіти є вчитель, викладач, а тому питома вага його практичної підготовки, професійної підготовки до педагогічної діяльності, оволодіння ґрунтовними практичними вміннями і навичками набуває особливої значущості в перспективі їх майбутньої педагогічної праці. Для педагога найважливіша ланка його професійної діяльності полягає в практиці виховання, навчання і розвитку підростаючого покоління. Для майбутнього вчителя елементи цієї діяльності повинні виявлятися у реальній практиці вже в стінах ВНЗ, хоча б на елементарному рівні. І чим раніше майбутній фахівець почне застосовувати одержані знання, тим більше в нього можливостей для вдосконалення, підвищення рівня своєї професійної готовності, кваліфікації для оволодіння педагогічною майстерністю. Виховання й освіта людини невід’ємна від його практичної участі у творчій праці на благо народу. Введення в навчально-виховний процес ВНЗ системи практичних знань, завдань, ситуацій, проблем дозволяє формувати, відпрацьовувати у студентів практичні вміння та навички, необхідні їм у подальшій роботі, опановувати основними педагогічними функціями. У цьому зв’язку першочерговим завданням є піднесення якості підготовки педагогів. Предметом особливої уваги у вузівському навчально-виховному процесі має стати застосування в роботі таких активних засобів, форм, методів, прийомів роботи з професійної підготовки студентів, як моделювання виробничих і практичних ситуацій, ділові ігри тощо, які відповідали б завданням ефективного формування професійно значущих умінь і навичок у майбутніх фахівців. Тому в кожному мить перебування в стінах ВНЗ студент повинен бути спрямований на отримання знань, що допоможуть у майбутній спеціальності. Здібності особистості розкриваються, формуються, розвиваються, реалізуються тільки в практичній діяльності та завдяки їй. Тільки в діяльності відбувається виявлення і розвиток здібностей людини як соціальної одиниці [11, 14].

У системі освіти майбутніх фахівців в галузі фізичної культури і спорту важливе місце займає моторика освітян. Моторика – це рухова активність організму або окремих органів. Під моторикою розуміють послідовність рухів, які у своїй сукупності потрібні для виконання певного завдання. Вона поділяється на велику (виконання таких дій, як: перевертання, нахили, ходьба, повзання, біг, стрибки і тому подібне), дрібну моторику (здатність маніпулювати дрібними предметами, передавати об’єкти з руки в руку, а також виконувати завдання, що потребують скоординованої роботи очей і рук), а також моторику певних органів (злагоджена робота м’язів, що забезпечує їх нормальне функціонування) [10; 14].

Для нормального функціонування організму людини необхідна рухова активність. Обсяг рухової активності людини залежить від фізіологічних, соціально-економічних і культурних факторів: віку, статі, рівня фізичної підготовленості, способу життя, умов праці й побуту, географічних та кліматичних умов тощо. Визначення раціональної норми рухової активності залежно від індивідуальних особливостей людини є однією з найактуальніших проблем фізичної культури.

Раціональна норма рухової активності – це такий її обсяг, який забезпечує зміцнення здоров’я та підвищення професійної працездатності людини.

У спеціальній літературі описано декілька способів визначення раціональних обсягів рухової активності. Найчастіше враховувалися такі показники:

- тривалість занять фізичними вправами впродовж тижня (год);
- витрати енергії за одиницю часу фізичної активності (ккал/хв, ккал/год, ккал/день);

- умовні бали (Х.Моль, К.Купер). Застосовуються формули аеробіки.

Під час підготовки фахівців фізичної культури і спорту закладаються основи здоров'я, виховуються основні риси особистості людини. Навчальні заклади мають створити сприятливі умови для оптимального фізичного розвитку людини, отримання знань про людський організм, опанування санітарно-гігієнічними навичками. Людина повинна поступово вчитися бути творцем досконалості свого тіла, здоров'я. Міцне здоров'я є запорукою розвитку людини в усіх особистісних аспектах.

Підготовка майбутніх фахівців із фізичного виховання і спорту вимагає формування особистості, здатної до плідної професійної роботи в сучасних умовах і виступає як цілісний процес засвоєння й закріплення загальнопедагогічних і фахових знань, умінь, навичок, ознайомлення з передовим педагогічним досвідом. Результатом професійної підготовки є стан готовності майбутніх фахівців фізичної культури до майбутньої професійної діяльності [7; 10; 13].

Висновки

1. Освіта індивіда відіграє основну роль у подальшій діяльності фахівця, оскільки результатом професійної підготовки є стан готовності майбутніх фахівців фізичної культури до майбутньої професійної діяльності. Стартовою позицією аналізу моделі фахівця з фізичного виховання, як і фахівця будь-якої іншої галузі, зазвичай виступає його особистісна характеристика.

2. Професійна підготовка фахівців фізичного виховання вищих навчальних закладів у сучасному світі визначається як складова професійної діяльності, тобто як психолого-педагогічними та спеціальними вимогами на ринку праці, так і суспільно-політичними, соціальними, а також вимогами держави до фізичного стану та фізичного рівня фізичної культури населення.

3. Відомо, що основною фігурою всієї системи освіти є вчитель, викладач, а тому питома вага його практичної підготовки, професійної підготовки до педагогічної діяльності, оволодіння ґрунтовними практичними вміннями і навичками набуває особливої значущості в перспективі їх майбутньої педагогічної праці.

У перспективі планується приділити увагу підготовці фахівців фізичної культури в зарубіжних країнах.

1. Безкоровайна Л. В. До поняття про компетенцію майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту / Л. В. Безкоровайна // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2006. – С. 7–10.
2. Ермолаєва М. Г. Разработка образовательных программ в системе повышения квалификации педагогов / М. Г. Ермолаєва // Педагогіка. – 2005. – № 7. – С. 55–59.
3. Коротаєва Е. В. Качество подготовки будущего педагога / Е. В. Коротаєва // Педагогіка. – 2006. – № 9. – С. 61–66.
4. Лубышева Л. И. Спортивная культура как перспективная предметная область / Л. И. Лубышева // Педагогіка. – 2005. – № 6. – С. 44–49.
5. Магин В. А. Научно-исследовательская работа в профессиональном становлении специалистов по физической культуре и спорту / В. А. Магин, П. Ю. Тищенко // Теория и практика физической культуры. – 2007. – № 6. – С. 2–3.
6. Мартиненко В. В. Безперервна підготовка фахівців фізичного виховання і спорту / В. В. Мартиненко // Педагогіка. – 2006. – № 9. – С. 41–45.
7. Марченко О. Доцільність підготовки фахівців з фізичної реабілітації на сучасному етапі / О. Марченко, І. Лукасевич // Вісник Прикарпатського університету. Серія: Фізична культура. – Івано-Франківськ, 2011. – С. 7–11.
8. Осадча Т. Ю. Формування професійної майстерності майбутніх учителів фізичного виховання: наук.-метод. посіб. / Т. Ю. Осадча. – Луганськ : Альма-матер, 2006. – 130 с.

9. Осадчий В. В. Сучасні вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів [Електронний ресурс] // В. В. Осадчий. – Режим доступу : www.nbu.gov.ua/Наукова_періодика_України.../Ped/2009_4/Osadchiy.pdf.
10. Олефір Г. В. Сутність проблеми професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури [Електронний ресурс] / Г. В. Олефір. – Режим доступу : http://alma-mater.lnpu.edu.ua/magazines/elect_v/NN13/1logvufk.pdf.
11. Платонов В. Н. Общая теория подготовки спортсменов в олимпийском спорте / В. Н. Платонов. – К. : Олимпийская литература, 1997. – 806 с.
12. Сущенко Л. П. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : 13.00.04 / Л. П. Сущенко ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – К., 2003. – 45 с.
13. Чекунов М. В. Проблеми формування інформаційної культури у майбутніх вчителів фізичного виховання у процесі фахової підготовки / М. В. Чекунов. – Режим доступу : http://almamater.lnpu.edu.ua/magazines/elect_v/NN13/1cmvrfp.pdf.
14. Шпільчак А. Особливості професійної діяльності вчителя фізичної культури в умовах модульного навчання / А. Шпільчак, І. Випасняк // Вісник Прикарпатського університету. Серія: Фізична культура. – Івано-Франківськ, 2011. – С. 71–81.

Рецензент: канд. пед. наук, доц. Презлята Г. В.